

Lapsiasiavaltuutetun toimintasuunnitelma vuodelle 2021 – Yhdenvertaisuus ja lapsen oikeudet

Lapsiasiavaltuutetun tehtävät

Lapsiasiavaltuutettu varmistaa, että lasten asema ja oikeudet otetaan huomioon lainsäädännössä ja yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Valtuutettu arvioi ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa ja tuo lasten oikeuksien näkökulmaa päätöksentekoon ja yhteiskunnalliseen keskusteluun. Lapsiasiavaltuutettu rakentaa lapsille hyvää ja oikeudenmukaista yhteiskuntaa yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Työn perustana on YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 59-60/1991).

Lapsiasiavaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton valtion viranomainen, jota ohjaa laki lapsiasiavaltuutetusta (1221/2004) sekä valtioneuvoston asetus lapsiasiavaltuutetusta (274/2005). Valtuutettu toimii hallinnollisesti oikeusministeriön yhteydessä. Tätä toimintasuunnitelmaa laadittaessa lapsiasiavaltuutetun toimistossa työskentelee hallinnollinen avustaja, erikoistutkija, lakimies ja ylitarkastaja sekä määräaikainen viestintäsuunnittelija, jotka edistävät lasten oikeuksia yhdessä valtuutetun kanssa. Syksyllä 2020 lapsiasiavaltuutetun toimisto sai perustettavaksi uuden viestintäasiantuntijan viran ja rekrytoi määräaikaisen lakimiehen vuodeksi 2021.

Lapsiasiavaltuutettu laatii vuosittain toimintasuunnitelman ja antaa sen tiedoksi valtioneuvostolle (laki lapsiasiavaltuutetusta 3 § ja asetus lapsiasiavaltuutetusta 4 §). Tässä toimintasuunnitelmassa kuvataan ensin vuoden 2021 painopistealue, jonka laatimisessa on hyödynnetty Sitran tulevaisuusbarometrin¹ ja megatrendityön tuloksia², lapsistrategian perustana toimivaa Lapsen aika -raporttia³, valtioneuvoston julkaisemaa ministeriöiden kansliapäälliköiden Mahdollisuudet Suomelle -raporttia⁴, oikeusministeriön hallinnonalan toimintaympäristöanalyysia sekä lapsiasiavaltuutetun toimistossa vuosien varrella tehtyjä havaintoja⁵. Lapsiasiavaltuutetun työ on tässä toimintasuunnitelmassa jaoteltu kolmeen kokonaisuuteen. Lapsiasiavaltuutettu 1. arvioi lapsen oikeuksien toteutumista; 2. seuraa,

¹ Dufva, M., Laine, P., Lähdemäki-Pekkinen, J., Parkkonen, P. & Vataja, K. 2019. Tulevaisuusbarometri 2019. Millaisena suomalaiset näkevät tulevaisuuden? Helsinki: Sitra. Saatavilla osoitteesta: <https://media.sitra.fi/2019/02/28132718/sitraselvityksiataulevaisuusbarometriversioon.pdf> Katsottu 8.10.2020.

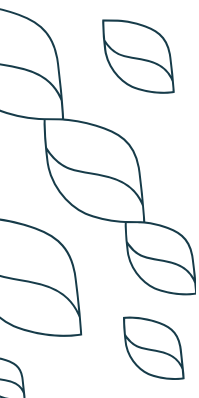
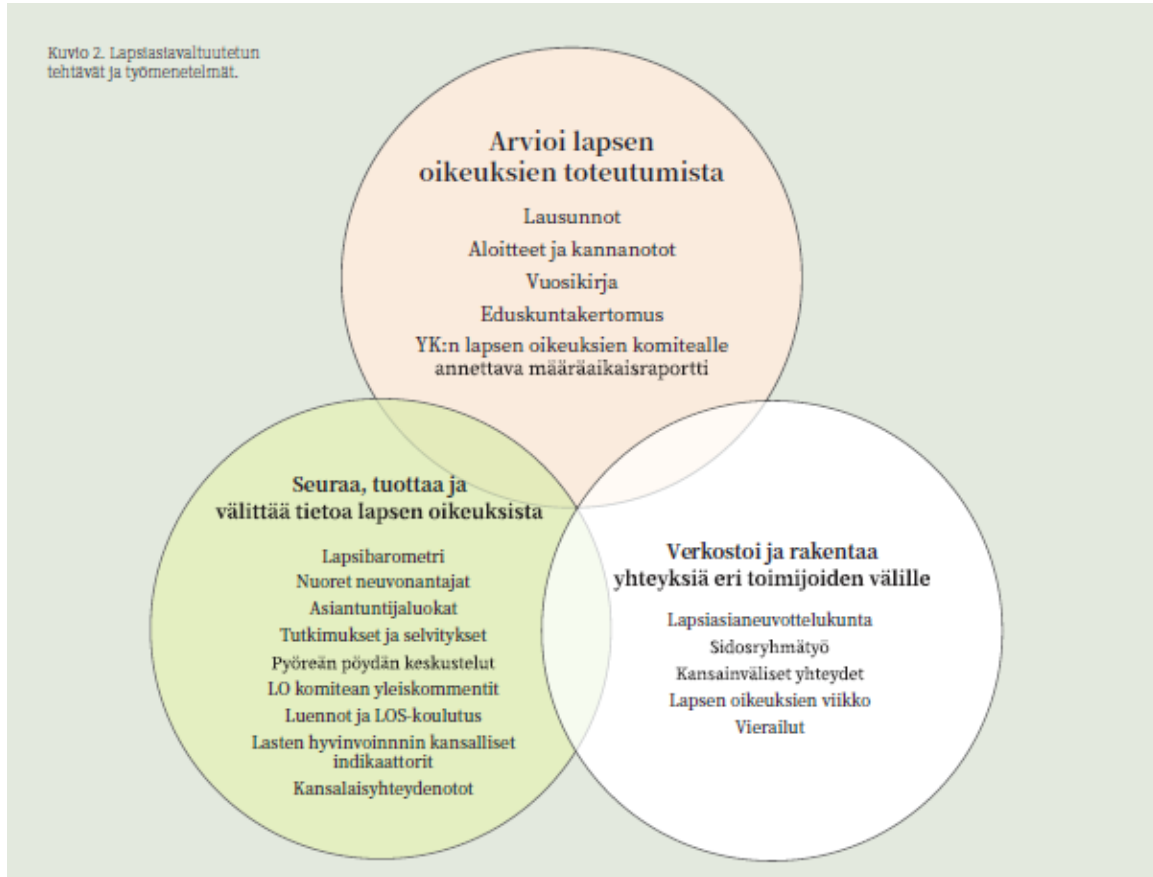
² <https://www.sitra.fi/aiheet/megatrendit/>

³ Lapsen aika: Kohti kansallista lapsistrategiaa 2040. Valtioneuvoston julkaisuja 4/2019. Helsinki: Valtioneuvosto. Saatavilla osoitteesta: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-698-0> Katsottu 8.10.2020.

⁴ Mahdollisuudet Suomelle. Valtioneuvoston julkaisuja 1/2019. Helsinki: Valtioneuvosto. Saatavilla osoitteesta: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-688-1> Katsottu 8.10.2020.

⁵ <https://lapsiasia.fi/vuosikirjat-ja-koosteet>

tuottaa ja välittää tietoa lapsen oikeuksista ja 3. verkostoi ja rakentaa yhteyksiä eri toimijoiden välille.

Vuoden 2021 painopistealue: Yhdenvertaisuus ja lapsen oikeudet

Lapsi ei voi valita perhettä, johon syntyy, eikä asuinpaikkaa, johon perhe on asettunut. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa lapsen oikeus syrjimättömyyteen on yksi sen neljästä yleisperiaatteesta. Sopimuksen 2 artiklan mukaan ”sopimusvaltiot kunnioittavat ja takaavat tässä yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille niiden lainkäyttövallan alaisille lapsille ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua.” Lasta tulee lisäksi ”suojella kaikenlaiselta syrjinnältä ja rangaistukselta, jotka perustuvat hänen vanhempiansa, laillisten huoltajiensa tai muiden perheenjäsentensä asemaan, toimintaan, mielipiteisiin tai vakaumuksiin.”

Suomessa lasten lähtökohtien eriarvoisuutta on pyritty tasoittamaan hyvinvointipolitiikalla, joka etenkin viime vuosisadan loppupuoliskolla osoitti voimansa. Tällä vuosituhanella hyvinvointierot ovat jälleen syventyneet ja suomalaisten lasten mahdollisuuksien tasa-arvo on heikentynyt. Eriarvoisuutta esiintyy sosioekonomisten ryhmien, sukupuolten, valtaväestön ja vähemmistöjen sekä maantieteellisten alueiden välillä. Vanhempien koulutustaso, terveys, tulot ja siviilisääty vaikuttavat lasten menestymiseen. Globaali eriarvoisuus heijastuu Suomeen maailmanpoliittisena levottomuutena, maailmantalouden ennakoimattomuutena ja väestön liikkuvuutena.

Eriarvoisuus muodostuu useista tekijöistä, kuten koulutuksesta, varallisuudesta, toimeentulosta, terveydestä ja asuinoloista. Erilaisilla hyvinvointia vähentävillä ja lisäävillä tekijöillä on tapana kasautua, jolloin myös eriarvoisuus syvenee. Eriarvoisuuden kasautuminen on laajasti vaikuttava ja moniulotteinen yhteiskunnallinen ongelma, joka vähentää inhimillisiä voimavaroja, hidastaa talouskasvua ja horjuttaa yhteiskunnan vakautta sekä yhteiskuntarauhaa. Samalla eriarvoisuus heikentää kansalaisten luottamusta instituutioihin, hallitukseen ja demokratiaan. (Sitra 2016; Mahdollisuudet Suomelle 2019.) Lapsuudessa koetut eriarvoisuuden ja epäluottamuksen kokemukset siirtyvät herkästi seuraavaan sukupolveen ja rapaattavat hyvinvointiyhteiskunnan perustaa. Kansallisen lapsistrategian esivalmisteluissa eriarvoistumiskehitys tulkittiin kehityskuluksi, joka jatkuu lineaarisesti, mikäli toimenpiteitä sen katkaisemiseksi ei tehdä (Lapsen aika).

Eriarvoisuuden vastaisessa työssä maksuton ja korkealaatuinen koulutus on ollut suomalaisen yhteiskunnan vahvuus. Perusopetuslain (628/1998) 2 §:n mukaan perusopetuksen tavoitteena on edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana. Suomalainen peruskoulujärjestelmä osoitti kyntensä viimeistään vuonna 2000 aloitetuissa OECD-maissa toteutettavissa 15-vuotiaiden avaintaitoja mittaavissa PISA-testeissä, joissa Suomi on loistanut kärkijoukoissa. Valitettavasti sosioekonomisen taustan perusteella määräytyvät osaamiserot ovat viimeisissä PISA-mittauksissa syventyneet. Myös seurantatutkimusten perusteella peruskoulun mahdollisuudet tasoittaa koulutustason periytymistä ovat olleet toivottua vähäisemmät. Vuonna 2020 eriarvoisuuden on pelätty lisääntyvän COVID19 -pandemian vaikeutettua opetuksen yhdenvertaista järjestämistä.

COVID19 -pandemian on jo todettu voimistavan lasten välistä eriarvoisuutta myös muualla kuin koulutuksen kentällä. Lapsuudenaikaista yhdenvertaisuutta voidaan edistää oikeudenmukaisella yhteiskuntapolitiikalla, joka turvaa paitsi laadukkaan ja maksuttoman koulutuksen, myös virikkeelliset ja turvalliset elinalueet, kestävät työmarkkinat, yhdenvertaiset sosiaali- ja terveyspalvelut, kulttuuri ja vapaa-ajan toiminnot ja riittävän toimeentulon kaikille lapsille, nuorille ja lapsiperheille taustoista ja lähtökohdista riippumatta. Yhteiskunta, joka antaa lapsille väylän ja välineet osallistumiseen ja vaikuttamiseen, sitouttaa heidät yhteisen tulevaisuuden rakentamiseen. Yhdenvertaisessa yhteiskunnassa lapsen kokemusmaailmaa arvostetaan ja hyödynnetään yhteiskunnan päätöksenteon kaikilla tasoilla.

Vuonna 2021 lapsiasiavaltuutettu painottaa vaikuttamistyössään etenkin yhdenvertaisuutta edistäviin toimiin ja kiinnittää huomiota eriarvoisuutta syventäviin ilmiöihin. Toiminnassa kiinnitetään huomiota lapsiin, jotka esimerkiksi toimintarajoitteiden, kulttuurinsa tai asuinpaikkansa vuoksi ovat erityisessä asemassa. Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa yhdenvertaisuuden kysymyksistä käynnissä olevissa ajankohtaisissa reformeissa, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon ja sosiaaliturvan kokonaisuudistuksissa ja kansallisessa lapsistrategiatyössä, mutta myös muussa vaikuttamistyössään.

Tavoite: Lasten yhdenvertaisuuden kysymykset huomioidaan poliittisessa päätöksenteossa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa.

Arvioi lapsen oikeuksien toteutumista

Tehtävässään lapsiasiavaltuutetun tulee arvioida lapsen edun ja oikeuksien toteutumista, seurata lainsäädäntöä ja yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioida niiden vaikutuksia lasten hyvinvointiin. Lapsiasiavaltuutetun tulee aloittein, neuvoin ja ohjein kehittää yhteiskunnallista päätöksentekoa lasta koskevissa asioissa ja edistää lapsen edun toteutumista yhteiskunnassa. (Laki lapsiasiavaltuutetusta 2 §.)

Lausunnot

Lausuntojen laatiminen keskeisimmistä hallituksen esityksistä, viranomaismuistioista ja -selvityksistä on olennainen osa valtuutetun arviointitehtävää. Toimisto seuraa hallituksen säädösvalmistelua ja lausuu tarvittaessa myös hallituksen esityksistä, joista siltä ei ole pyydetty lausuntoa. Valtuutettu panostaa lausuntojen laatuun ja tutkimusperustaisuuteen ja lausuntojen vaikuttavuutta arvioidaan seuraamalla niiden vaikutusta hallituksen esityksiin, valiokuntien mietintöihin ja eduskunnan päätöksiin.

Aloitteet ja kannanotot

Lapsiasiavaltuutettu seuraa lapsiin ja nuoriin liittyvää päätöksentekoa, yhteiskunnallista keskustelua ja kansalaisyhteiskunnasta nousevia ilmiöitä. Valtuutetulla on tärkeä rooli myös ihmisoikeusongelmien havaitsemisessa ja esiin nostamisessa. Tarvittaessa lapsiasiavaltuutettu tekee eri tahoille aloitteita, joilla kiinnitetään toimijoiden huomiota lapsen oikeuksien liittyviin epäkohtiin tai pyritään edistämään muutosta. Lapsiasiavaltuutettu tekee kannanottoja ajankohtaisista lapsia koskevista aiheista lasten hyvinvointiin ja oikeuksiin liittyen – tarvittaessa yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Aloitteiden ja kannanottojen vaikuttavuutta arvioidaan seuraamalla toteutunutta muutosta esitetyissä asioissa.

Vuosikirja ja toimintasuunnitelma

Lapsiasiavaltuutettu antaa vuosittain valtioneuvostolle kertomuksen toimialaltaan. Vuosikirja sisältää arvion lasten oikeuksien toteutumisesta ja lasten hyvinvoinnin ja elinolojen kehityksestä sekä lainsäädännössä havaituista puutteista. Vuosikirja luovutetaan valtioneuvostolle maaliskuun loppuun mennessä. Vuosittaisessa toimintasuunnitelmassa (tämä asiakirja) kuvataan kunkin vuoden painopistealueet ja niiden liittyminen eri hallinnonalojen toimintaan. Toimintasuunnitelma luovutetaan valtioneuvostolle.

Eduskuntakertomus

Lapsiasiavaltuutettu antaa kerran neljässä vuodessa eduskunnalle kertomuksen toimialaltaan. Eduskuntakertomus julkaistiin viimeksi vuonna 2018. Vuonna 2022 luovutettavan eduskuntakertomuksen suunnittelu on aloitettu vuonna 2020 ja sen kirjoittaminen aloitetaan vuoden 2021 alussa. Kertomuksessa luodaan katsaus lasten hyvinvointiin ja ajankohtaisiin ilmiöihin sekä Suomen lainsäädännön kehittämistarpeisiin YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen kannalta. Työn tukemiseksi lapsiasiavaltuutetun toimistoon palkataan määräaikainen lakimies vuodeksi 2021.

YK:n lapsen oikeuksien komitealle annettava raportti

Suomen valtio luovutti YK:n lapsen oikeuksien komitealle YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa edellytetyn määräaikaisraportin heinäkuussa 2019. Lapsiasiavaltuutettu valmistelee komitealle nk. rinnakkaisraportin yleissopimuksen toimeenpanosta Suomessa. Rinnakkaisraportin vaikuttavuutta arvioidaan tarkastelemalla YK:n lapsen oikeuksien komitean antamia johtopäätöksiä Suomen valtiolle. Rinnakkaisraportin valmistelu on aloitettu vuonna 2020 ja Suomea koskeva käsittely alkaa 7.6.2021. Raportin valmistelun tueksi lapsiasiavaltuutetun toimistoon palkataan määräaikainen lakimies vuonna 2021.

Seuraa, tuottaa ja välittää tietoa lapsen oikeuksista

Tehtävässään lapsiasiavaltuutetun tulee seurata lasten ja nuorten elinolosuhteita. Lapsiasiavaltuutetun tulee aloittein, neuvoin ja ohjein kehittää yhteiskunnallista päätöksentekoa lasta koskevissa asioissa ja edistää lapsen edun toteutumista yhteiskunnassa. Lapsiasiavaltuutetun tulee pitää yhteyksiä lapsiin ja nuoriin ja välittää heiltä saamaansa tietoa päätöksentekoon sekä välittää lapsia koskevaa tietoa lapsille, lasten parissa työskenteleville, viranomaisille sekä muulle väestölle. (Laki lapsiasiavaltuutetusta 2 §.)

Yhteiskunnallisen keskustelun seuraaminen ja siihen osallistuminen

Lapsiasiavaltuutettu seuraa lapsiin ja nuoriin liittyvää yhteiskunnallista keskustelua ja kansalaisyhteiskunnasta nousevia ilmiöitä. Seurantatehtävässä hyödynnetään monipuolisesti mediaa, sidosryhmäyhteistyötä, kansalaisten yhteydenottoja sekä lasten ja nuorten kanssa käytäviä keskusteluja. Lapsiasiavaltuutetulla on oikeus saada muilta viranomaisilta maksutta tehtäviensä hoidon kannalta tarpeellisia tietoja, jollei salassapitosäännöksistä muuta johdu. Lapsiasiavaltuutettu seuraa myös valtuutetun omasta

toiminnasta käytävää yhteiskunnallista keskustelua ja työn tunnettuutta ns. mainekyselyjen avulla. Vuonna 2021 mainekysely toteutetaan lapsille ja nuorille.

Viestintä lapsiasiavaltuutetun toiminnassa

Lapsiasiavaltuutetun toimiston viestintää vahvistetaan vuonna 2021 viestintäasiantuntijalla, jonka tehtäväksi tulee toimiston viestinnän lyhyen ja pitkän aikavälin suunnittelu ja toteuttaminen, lapsen oikeuksien viestinnän edistäminen sekä toimiston viestinnällisen osaamisen vahvistaminen. Viestintäasiantuntija ylläpitää verkostoja erillisvaltuutettujen, ministeriöiden, virastojen ja muiden sidosryhmien viestinnän kanssa.

Vuoden 2021 aikana valmistuu lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia, jonka yhteydessä pyritään saamaan aikaan toimivampi konsepti lapsen oikeuksista viestimiselle lapsille ja nuorille. Kansallista lapsen oikeuksien viestintäverkostoa on koordinoitunut lapsiasiavaltuutettu ja Lastensuojelun Keskusliitto. Vuonna 2021 pyritään lopulta selkiyttämään viestintäverkoston rahoitusrakenne yhdessä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa ja kytkemään kansallinen viestintä osaksi kansallisen lapsistrategian toimeenpanoa.

Lapsibarometri

Lapsibarometri on lapsiasiavaltuutetun keskeinen työkalu pienten lasten kokemusten kartoittamiseksi. Se perustuu 6-vuotiaiden lasten survey-muotoiselle haastattelututkimukselle ja on lajissaan ainutkertainen koko maailmassa. Kaksi kertaa kerätyssä Lapsibarometrissa on selvitetty lasten kokemuksia luottamuksesta (2016) sekä testattu kahta metodia – puhelin- ja käyntihaastattelua (2018). Joulukuussa 2020 julkaistava kolmas Lapsibarometri on kerätty puhelinhaastatteluun ja se käsittelee lasten käsitystä hyvästä elämästä. Vuonna 2021 käynnistetään vuonna 2022 julkaistavan Lapsibarometrin suunnittelu.

Nuoret neuvonantajat

Nuoret neuvonantajat ovat toimineet lapsiasiavaltuutetun tukena jo vuosia. Työmenetelmän muoto on muuttunut vuosien varrella ja muodostunut viime vuosina tiedonkeruumenetelmäksi, jossa lasten pariin hakeudutaan selvittämään kulloinkin tarkastelun ja mielenkiinnon kohteena olevaa aihetta. Nuoret neuvonantajat -toimintamallia jatketaan samaan tapaan eli tapaamalla erilaisia lasten ja nuorten ryhmiä vuosittain.

Vuosittain tapaamisia on 4-6 kappaletta. Tapaamisten päätarkoitus pysyy samana eli tapaamisissa kuunnellaan lapsia ja nuoria, heidän kokemuksiaan ja mielipiteitään. Tarvittaessa kuullaan sidosryhmiä siitä, mitä lapsiryhmiä lapsiasiavaltuutetun olisi syytä tavata. Vuosittain järjestetään ainakin yksi alle kouluikäisten lasten tapaaminen.

Vuoden 2021 teemaan liittyen järjestetään jo syksyllä 2020 vammaisten lasten tapaamisia päiväkotiyksikössä, yläkoulussa ja ammattikoulussa. Tapaamisten teemana on yhdenvertaisuus arjen ympäristöissä. Vuonna 2021 jatketaan yhdenvertaisuuden teemaan liittyviä tapaamisia kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien lasten kanssa ja vuoden lopussa järjestetään tapaamisia vuoden 2022 teemaan liittyen. Tarvittaessa voidaan järjestää tapaamisia myös yksittäisistä ajankohtaisista tai muuten tärkeiksi havaituista aiheista. Nuorten neuvonantajien tapaamiset toteutetaan laadullisina ryhmähaastattelututkimuksina, jotka suunnitellaan tarkasti tutkimusetiikkaa noudattaen. Pääperiaatteena tapaamisissa on, että lapset ja nuoret kertovat elämästään ja aikuiset kuuntelevat ja kirjaavat asioita ylös.

Nuoret neuvonantajat -tapaamisten sisältöjä hyödynnetään toimiston julkaisuissa, lausunnoissa, kannanotoissa, aloitteissa ja selvityksissä. Siksi kiinnitetään huomiota siihen, että keskustelut tallennetaan ja aineisto analysoidaan huolellisesti. Tapaamisesta laaditut muistiot toimitetaan osallistujien arvioitaviksi, minkä jälkeen ne julkaistaan. Tarvittaessa saman lapsiryhmän kanssa järjestetään seurantatapaamisia. Toiminnan vaikuttavuutta arvioidaan tiedon käytettävyyden, näkyvyyden ja nuorten oman arvion perusteella.

Asiantuntijaluokat

Uutena toimintamallina vuodesta 2020 alkaen on kehitetty lasten ja nuorten ryhmiä, jotka voisivat toimia lapsiasianeuvottelukunnan alaisina. Näitä ryhmiä kutsutaan alustavasti asiantuntijaluokiksi. Tarkoituksena on saada mukaan muitakin kuin vaikuttamistoimintaan osallistuvia lapsia. Siksi toiminta kohdistetaan valmiisiin lapsiryhmiin esimerkiksi kouluissa, varhaiskasvatuksessa tai harrastustoiminnassa. Asiantuntijaluokkien toimikauden pituus on kaksi tai kolme lukukautta.

Luokkien tärkeimpänä tehtävänä on kertoa näkemyksiään ja kokemuksiaan ajankohtaisista asioista lapsiasiavaltuutetulle, jonka toimesta ne välittyvät päättäjille. Vastaavasti päättäjät voivat valtuutetun välityksellä kysyä luokilta mielipiteitä erilaisiin lapsia ja nuoria koskettaviin asioihin. Asiantuntijaluokat toimivat siis neuvonantajina niin

lapsiasiavaltuutetulle kuin päättäjille. Lisäksi luokat voivat auttaa lapsiasiavaltuutettua kehittämään omaa toimintaansa. Asiantuntijaluokat valitaan eri puolilta Suomea maakuntakohtaisen satunnaisotannan perusteella. Valinta tehdään siten, että edustetuksi tulevat erilaiset ja eri-ikäiset lapset. Asiantuntijaluokkatoiminta käynnistetään vuonna 2021 ja se on osa toimiston jatkuvaa toimintaa. Sen vaikuttavuutta arvioidaan lasten näkemysten välittymisen ja hyödynnettävyyden sekä lasten ja päättäjien kokemusten perusteella.

Tutkimukset ja selvitykset

Lapsiasiavaltuutettu julkaisee vuosittain tutkimuspainotteisia selvityksiä vuoden painopistealueeseen ja muihin tarpeellisiin aiheisiin liittyen. Selvitykset kokoavat yhteen lapsia koskevaa tutkimustietoa tiettyihin teemoihin liittyen, tuottavat uutta tietoa lasten näkökulmasta ja toimivat siten lasten hyvinvoinnin seurantavälineenä. Selvityksissä voidaan syventää tietoa jostakin ilmiöstä tai epäkohdasta lasten tai nuorten elämässä. Olennaista on tuoda esille lasten ja nuorten kokemuksia tai mielipiteitä jostakin sellaisesta asiasta tai ilmiöstä, josta ei ole riittävästi aiempaa tutkimusta. Selvitys voi samalla antaa sysäyksen laajemman tutkimuksen toteuttamiselle, mikäli sellainen todetaan tarpeelliseksi. Selvityksiä toteutetaan itse ja yhteistyössä sidosryhmien ja tutkijoiden kanssa.

Vuonna 2021 julkaistaan kaksi selvitystä: selvitys vammaisten lasten oikeuksista ja selvitys peruskouluverkon harvenemisen vaikutuksista maaseudun ja saariston lasten oikeuksiin. Vammaisten lasten oikeuksia koskeva selvitys koostuu kirjoituskutsuun vastanneiden alan toimijoiden teksteistä. Peruskouluverkon harvenemisen vaikutuksia maaseudun ja saariston lasten oikeuksiin käsittelevä selvitys kustannetaan yhdessä maa- ja metsätalousministeriön alaisten Maaseutupolitiikan neuvoston ja saaristoasiain neuvottelukunnan kanssa. Molempien selvitysten vaikuttavuutta arvioidaan palautteen, käytettävyyden ja näkyvyyden perusteella.

Pyöreän pöydän keskustelut

Pyöreän pöydän keskusteluja järjestetään ajankohtaisista aiheista, joissa tarvitaan uusia näkökulmia, asiantuntijatieta ja eri toimijoiden kohtaamista. Keskustelut ovat kutsutilaisuuksia, joihin pyritään saamaan monipuolisesti eri toimijoita – niin ilmiön keskellä eläviä, sen parissa työskenteleviä kuin tutkijoita ja muita asiantuntijoita. Lapsiasiavaltuutettu toimii keskusteluissa itsenäisenä, riippumattomana ja puolueettomana koollekutsujana. Keskustelusta laaditaan muistio, joka välitetään osanottajille, julkaistaan

lapsiasiavaltuutetun kotisivuilla ja hyödynnetään toimiston vaikuttamistyössä. Valtuutetun työssä seurataan keskustelun vaikutuksia ja järjestetään tarvittaessa seurantakeskustelu, joskin varsinainen jatkotyöskentely on yleensä keskustelun eri osapuolten tehtävä. Vuonna 2021 Pyöreän pöydän aiheet liittyvät vuoden painopistealueeseen – yhdenvertaisuuteen, eriarvoisuuteen ja lasten oikeuksiin.

Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit

Vuoden aikana jatketaan tarvittaessa YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommenttien suomentamista. Yleiskommentit tarkastelevat ja syventävät lapsen oikeuksien sopimuksen määräyksiä ja antavat täytäntöönpano-ohjeita. Tietoa yleiskommenttien sisällöistä välitetään sidosryhmille ja laajalle yleisölle. Käännöstoiminnan vaikuttavuutta edistetään viittaamalla yleiskommenttien olemassaoloon ja sisältöön lausunnoissa, aloitteissa, kannanotoissa ja eri tilaisuuksissa sekä seuraamalla niiden esiintyvyyttä päätöksenteossa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa. Vuonna 2021 edistetään yleiskommenttien muokkaamista lapsille sopivaan muotoon.

Luennot ja lapsen oikeuksien sopimukseen liittyvä koulutus

Lapsiasiavaltuutetun lakisääteisenä tehtävänä on neuvoin ja ohjein kehittää yhteiskunnallista päätöksentekoa ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista yhteiskunnassa. Lapsiasiavaltuutettua kutsutaan usein puhujaksi erilaisiin tilaisuuksiin. Tilaisuuksien painoarvoa harkitaan tarkasti ja tilaisuuksissa pidettävien puheenvuorojen yhteydessä vaalitaan koulutuksellista näkökulmaa. Jokaisen puheenvuoron yhteydessä välitetään tietoa lapsen oikeuksista, YK:n lapsen oikeuksien komitean työstä ja esimerkiksi yleiskommenttien sisällöistä, lasten hyvinvoinnin tilasta, hyvinvoinnin seurantavälineistä (esim. lasten hyvinvoinnin kansallisista indikaattoreista) ja annetaan ajatuksia olosuhteiden korjaamiseen. Esityksistä laaditaan kirjoitetut puheet ja/tai diat, jotka tallennetaan jatkokäyttöä varten.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto järjestää vuosittain koulutuspäivän keskushallinnon viranomaisille ja muille kohderyhmille lapsen oikeuksien sopimuksesta ja sen toimeenpanosta. Vuonna 2021 koulutusta ryhdytään kehittämään yhdessä kansallisen lapsistrategiatyön ja Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiön ITLA:n kanssa. Luentojen ja koulutusten vaikuttavuutta arvioidaan saadun palautteen perusteella.

Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit

Lapsiasiavaltuutetun toimisto on aiemmin ollut aktiivisesti kehittämässä lasten hyvinvoinnin kansallisia indikaattoreita, joita on kerätty Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämään tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet:iin. Indikaattoreita hyödynnetään toimiston työssä, lausunnoissa, kannanotoissa, aloitteissa, esityksissä, koulutuksessa ja selvityksissä. Lisäksi eri koulutustilaisuuksissa ja vierailuilla tuodaan esille lapsia ja nuoria koskevaa tutkimustietoa ja sitä, mistä tutkimustietoa saa. Toimistossa seurataan aktiivisesti ajankohtaista lapsia ja nuoria koskevaa tutkimusta ja työajan puitteissa pyritään järjestämään tälle tehtävälle aikaa. Vuonna 2021 osallistutaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, ITLA:n sekä muiden toimijoiden työryhmiin, joissa kehitetään indikaattoreita ja lapsia koskevan tutkimustiedon hyödyntämisen tapoja. Erityisesti panostetaan ITLA:n uuteen Tietoväylä-hankkeeseen.

Kansalaisyhteydenotot

Lapsiasiavaltuutettu saa vuosittain kansalaisyhteydenottoja monista lapsia koskettavista asioista. Lapsiasiavaltuutetulla ei lain mukaan ole toimivaltaa ottaa kantaa yksittäisten lasten ja perheiden asioihin tai puuttua muiden viranomaisten toimintaan yksittäisasiossa. Hallintolain mukaisesti lapsiasiavaltuutetun toimisto tarvittaessa ohjaa yhteydenottajat oikean viranomaistahon puoleen.

Kansalaisyhteydenottojen lukumäärä on laskenut. Kansalaisyhteydenottoja hyödynnetään edelleen vaikuttamistyössä, mutta tavoitteena on saattaa kansalaiset mahdollisimman pian oikean avun piiriin. Tieto lasten maailmassa olevista ajankohtaisista ilmiöistä on lapsiasiavaltuutetulle arvokasta. Toimisto tilastoi kansalaisyhteydenotot yleisellä tasolla ja hyödyntää näistä saatavia näkökulmia omassa työssään sekä viranomaisyhteistyössä.

Verkostoi ja rakentaa yhteyksiä eri toimijoiden välille

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on kehittää yhteistyömuotoja eri toimijoiden välille (Laki lapsiasiavaltuutetusta 2 §).

Lapsiasianeuvottelukunta

Lapsiasianeuvottelukunnasta säädetään lapsiasiavaltuutetusta annetusta laissa (1221/2014) ja sitä koskevassa valtioneuvoston asetuksessa (274/2005). Lain 4 §:n

mukaan neuvottelukunnan tehtävänä on toimia lapsiasiavaltuutetun apuna lasten aseman ja oikeuksien sekä niitä koskevien viranomaisten yhteistyön edistämistä varten. Asetuksen 5 §:n mukaan valtioneuvosto asettaa neuvottelukunnan lapsiasiavaltuutetun ehdotuksesta enintään viideksi vuodeksi kerrallaan. Neuvottelukunnassa on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja enintään 14 muuta jäsentä, joista kullakin on henkilökohtainen varajäsen.

Uusi lapsiasianeuvottelukunta toimii ajalla 1.11.2019 – 31.10.2024. Neuvottelukunnan puheenjohtajana toimii lapsiasiavaltuutettu, varapuheenjohtajana erikoistutkija ja sihteerinä ylitarkastaja. Lapsiasianeuvottelukunta kokoontuu tavallisesti neljä kertaa vuodessa.

Sidosryhmätyö

Lapsiasiavaltuutetun sidosryhmiin kuuluvat muut viranomaiset, kunnat, maakunnat, tutkijat, järjestöt, uskonnolliset yhteisöt, yritykset sekä muut lapsipolitiikan toimijat ja alan asiantuntijat. Lapsiasiavaltuutettu tekee yhteistyötä sidosryhmien kanssa heitä tapaamalla ja erilaisiin tilaisuuksiin osallistumalla. Myös pitkäjänteinen osallistuminen erilaisiin strategisesti merkittäviin komiteoihin, työryhmiin ja ohjausryhmiin on tärkeä osa lapsiasiavaltuutetun toimiston työtä. Vuonna 2021 vahvistetaan edelleen yhteistyötä erityisesti kansallisten toimijoiden, kuten yhdenvertaisuusvaltuutetun, tasa-arvovaltuutetun, kansallisen lapsistrategian ja eduskunnan alaisen Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiön ITLA:n kanssa.

Kansainväliset yhteydet

Lapsiasiavaltuutettu tekee kansainvälistä yhteistyötä. Vuonna 2021 jatketaan erityisesti pohjoismaista yhteistyötä Ahvenanmaan, Ruotsin, Norjan, Islannin, ja Tanskan, Färsaarten sekä Grönlannin lapsiasiavaltuutettujen kanssa.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto jatkaa jäsenyyttä *European Network of Ombudspersons for Children* (ENOC) -verkostossa. Verkosto järjestää konferenssin ja vuosikokouksen syksyllä sekä vuosikokousta ja konferenssia alustavan seminaarin keväisin.

Vuonna 2021 lapsiasiavaltuutetun toimisto luovuttaa rinnakkaisraportin YK:n lapsen oikeuksien komitealle Suomen lapsen oikeuksien sopimusta koskevaan maaraporttiin, joka lähetettiin komitealle heinäkuussa 2019. Lisäksi lapsiasiavaltuutetun toimisto seuraa

lapsen oikeuksien komitean työtä, kääntää sen julkaisemat yleiskommentit suomeksi sekä osallistuu komitean järjestämään ajankohtaispäivään.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto seuraa lisäksi Euroopan neuvoston lapsen oikeuksien strategian edistymistä ja Euroopan komission lapsen oikeuksien koordinaattorin työtä.

Lapsen oikeuksien viikko

Lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989 ja ajankohta on vakiintunut lapsen oikeuksista muistuttavien tilaisuuksien ja tapahtumien teemaviikoksi. Lapsiasiavaltuutettu osallistuu viikon tapahtumiin yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Vuonna 2021 tulee kuluneeksi 30 vuotta siitä, kun yleissopimus tuli voimaan Suomessa.

Vierailut

Lapsiasiavaltuutettu vierailee kutsusta eri kunnissa, kouluissa, päiväkodeissa ja muissa organisaatioissa kohdatakse lapsia ja nuoria heidän arjessaan. Vierailujen yhteydessä kerrotaan lapsen oikeuksista, kerätään tietoa lasten kokemuksista ja mielipiteistä sekä havaintoja ammattilaisten tai vanhempien näkemyksistä, joita voidaan hyödyntää toimiston lakisääteisessä työssä kuten lausunnoissa, aloitteissa, kannanotoissa ja selvityksissä. Lapsiasiavaltuutetun vierailut eivät ole tarkastus- tai valvontakäyntejä.

Huolehtii henkilöstön hyvinvoinnista

Henkilöstö

Lapsiasiavaltuutetun toimistossa työskentelee lapsiasiavaltuutetun lisäksi hallinnollinen avustaja, lakimies, erikoistutkija ja ylitarkastaja (5 htv) ja määräaikainen viestintäsuunnittelija (1 htv). Yksi ylitarkastajan virassa (1 htv) toimiva henkilö on pitkäaikaisesti poissa. Vuonna 2021 toimistossa aloittaa työnsä vakituinen viestintäasiantuntija ja määräaikainen lakimies vuoden 2021 ajaksi. Toimisto ottaa vuosittain 1 – 2 korkeakouluharjoittelijaa.

Henkilöstön hyvinvointi

Lapsiasiavaltuutetun toimistossa on voimassa työsuojeluohjelma ja toimistoon on nimitetty työsuojeluvaltuutettu. Toimintavuonna 2021 hankitaan ensiapukoulutusta. Lisäksi toimistossa on laadittu toimintaohjeet häirinnän ja epäasiallisen käyttäytymisen varalle.

Viisivuotisstrategiassa tavoitteena on, että lapsiasiavaltuutetun toimiston henkilöstöllä on hyvä henkinen, fyysinen, eettinen ja sosiaalinen toimintakyky, osaamisen kehittäminen on jatkuvaa, työnjako on selkeä ja tarkoituksenmukainen, työyhteisö on turvallinen ja tukeva ja osallisuus on vahvaa. Tavoitteiden saavuttamiseksi jatketaan työnohjausta, vahvistetaan yhteisöllisyyttä ja keskinäistä luottamusta, ja luodaan yhdessä virkistäytymisen ja yhteisöllisyyden vahvistamisen tapoja. Jokaisen työntekijän annetaan vaikuttaa työnsä sisältöihin ja yhteisiin asioihin. Toimistossa edistetään joustavasti työn ja perhe-elämän yhteensovittamista. Työntekijöiden osaamista vahvistetaan jakamalla tietotaitoa sisäisesti ja ulkoisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Lisäksi tuetaan jatkuvaa oppimista ja kannustetaan lisäkoulutukseen erilliskorvauksen avulla. Henkilöstön hyvinvointia ja johdon onnistumista seurataan CAF- ja VMBaro-kyselyn avulla, ja lisäksi kannustetaan jatkuvaan vuoropuheluun esimiehen kanssa. Toimistossa hyödynnetään työterveyshuollon palveluja. Lapsiasiavaltuutetun toimisto sijaitsee Jyväskylässä osoitteessa Vapaudenkatu 58 A ja Helsingissä osoitteessa Ratapihantie 9.

Talous

Palkat eli henkilöstökulut + sotu	466 500
Muut toimintamenot	160 000
Vuokrat	38 000
Yhteensä	664 500 €

Jyväskylässä 8.10.2020

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Pirkko-Liisa Rautio
Hallinnollinen avustaja

